

delovanja disciplinskih polj in akademske hierarhizacije znotraj univerzitetnega polja« (str. 140). Kritika neoliberalizma, ki mestoma deluje zgolj še kot nekakšna psovka, je tudi ena najšibkejših točk dela. Medkulturnost in multikulturnost, denimo, avtorica umesti v kontekst globalnega neoliberalizma. In kateri so atributi, ki jih pripiše neoliberalizmu? »Zgodovinopisno družbeno polje ni zunaj te nove divizije, če jo je v Sloveniji sploh zaznalo; strukturna sorodnost med ideologijama nacionalizma in neoliberalizma (verovanjska raven, naturalizacija ideoloških posegov, hierarhična struktura, izkoriščevalska razmerja, izključevalnost idr.) je marsikje povzročila to, da so agensi na položajih le zamenjali ideološko ogrinjalo in slovar in se hitro prilagodili novim razmeram« (str. 140). Z antropološkega vidika ima neoliberalizem seveda veliko opraviti s pojavom nekakšnih teoloških momentov in konstrukcijo oziroma reprodukcijo specifičnih družbenih imaginarijev, kar so nam izjemno učinkovito in inovativno prikazale številne etnografije zadnjih letih. Vseeno pa je diskvalifikacija zgornje deskripcije potrebna, saj posplošeni atributi sovpadajo s splošno naravo kapitalistične produkcije in etično sodbo, ki jo poznamo že od Marxa naprej, vsekakor pa ne z unikatnimi tehnologijami oblasti, značilnimi za neoliberalno protirevolucijo zadnjih tridesetih let.

Delo *Misliti družbo, ki (se) sama ne misli* je primarno delo *parrhesie* – neustrašnega govora – kot diskurzivne modalitete, ki v pravem pomenu tvega in pogumno producira resnice iz margine. Spekter neustrašnega govora animira večino dela, kar avtorja poudarita že v uvodu – njun namen je preseganje navidezne ritualne spodobnosti, ki zakriva dejanska razmerja moči in procese hierarhiziranja. Ustvarjanje intelektualno produktivnih razmer, sledeč avtorjema, terja naslavljanje nestrinjanj na naslovnike, ki »so jih napuh, lov na korist in nadutost napotili v znanstveno polje, kjer ne bi smeli biti« (xiv). Neustrašni govor najpogosteje pomeni tveganje, saj je antagonističen institucijam, ki vzpostavljajo prakse discipliniranja in kaznujejo neusmiljenost kritike. Neznosnost avtoritarnosti in nepravilnosti pa ne pomeni nujno aktiviranja žalosti kot ključnega mehanizma političnega delovanja. Avtorja tu navdihuje Foucault, ki v svojem *Uvodu v nefašistično življenje* (Foucault v Deleuze in Guattari 2004: xiii–xvi) zavrača žalost in zatekanje v reprezentacije kot modaliteto militantnosti.

Referenca

Deleuze, Gilles, in Guattari, Felix (1984/2004): *Anti-Oedipus*. London: Continuum International Publishing Group.

Mihael Topolovec

Roman Kuhar: Intimno državljanstvo.
Ljubljana: ŠKUC, zbirka Lambda, 2010.
233 strani, (ISBN 978-961-6751-36-0), 18 evrov

Vpliv institucionalne politike in njenih družbenih podaljškov v obliki norm, vrednot in načinov izključevanja na izraze »vsakdanjega« življenja, ki se na najbolj poglobljeni ravni dotikajo intimnih izbir, identitetnih pripadnosti, teles in seksualnosti, je poglavitna tema številnih znanstvenih razprav že vsaj od pojava feminizma dalje. Ugotovitev, da je osebno politično pa kljub temu na ravni prevladujočih političnih praks, še vedno ostaja prezrto dejstvo, ki se v luči sodobnih zahtev po političnem priznanju s strani marginaliziranih skupin zdi kot popolnoma nov pojav. *Intimno državljanstvo*, delo avtorja Romana Kuharja, ki državljanstvo kot splošno kategorijo pripadanja določeni politični skupnosti postavlja v okvir politik gejevskih in lezbič-

nih gibanj, s široko interdisciplinarno obravnavo pokaže na to, da imajo aktualne politizacije intimnega za seboj že dolgo zgodovino. Bogat presek socioloških in politoloških teorij, osredotočenih na področje gejevskih in lezbičnih skupnosti, avtorju služi za kritično refleksijo tako dominantnih politik, ki geje, lezbijke, biseksualne, transseksualne in interseksualne osebe ter vse ostale queer posameznike postavljajo v diskriminiran položaj drugorazrednih državljanov, kot tudi sodobnih trendov znotraj gejevskega in lezbičnega aktivizma.

Državljanstva avtor ne razume zgolj kot pravni status dolžnosti in pravic, ampak opozarja na vplive, ki jih imajo državljanske politike na možnosti aktivne udeležbe posameznikov znotraj določene politične skupnosti. Šele razumevanje državljanstva kot ekonomske, socialne, simbolne in kulturne prakse participacije približa ta pojem Plummerjevi opredelitvi intimnega državljanstva, ki kaže na spolno in seksualno zaznamovanost te politične kategorije. Ta preplet političnega in seksualnega ima številna znanstvena ter zgodovinska ozadja, ki jih delo predstavi na način postopnega oženja sicer teoretsko širokega okvira. Prvo poglavje tako razumevanje seksualnosti umešča med uveljavljeni sociološki paradigmi esencializma in družbenega konstruktivizma, ki služita za nadaljnjo razumevanje politik gejevskega in lezbičnega gibanja ter njihovih soočanj s konceptom državljanstva.

Esencializem vse od prvih stoletij našega štetja prek začetkov krščanstva do vrhunca v znanostih 19. stoletja opredeljuje (hetero)seksualno identiteto kot enovit odraz moralnega, naravnega ali telesnega reda, ki je predvsem v funkciji določevanja in nadzora tega, kar velja za njegovo deviacijo. Šele antropološka odkritja medkulturnih variacij seksualnega vedenja v začetku 20. stoletja omogočijo premislek o družbeni pogojenosti seksualnosti, ki pozneje v kontekstu simboličnega interakcionizma posamezniku pripiše aktivno vlogo pri oblikovanju lastne družbene identitete. Vendar pa je družbeni konstruktivizem širšo politično dimenzijo pridobil šele s pojavom Foucaulteve diskurzivne analize, ki je dotedanja konstruktivistična dognanja dokončno očistila esencialističnih prvin nekritičnega prevzemanja predpostavk o fiksni identiteti in družbenih normah.

Razkrivanje disciplinirajočih razmerij moči, ki prek diskurzov vednosti proizvajajo identiteto, ter zahteva po emancipatorni razpustitvi obstoječih identitetnih oblik in pojmovanj naredita iz Foucaulta znanilca tega, kar pozneje v luči zgodovine gejevskega in lezbičnega gibanja lahko imenujemo queerovska politika. Njen projekt transformacije heteronormativnih družbenih razmerij ter upoštevanja heterogenih pozicij znotraj gejevskih in lezbičnih skupnosti ima svoje temelje v začetkih organiziranega gibanja po Stonewallu, vendar je zaradi svoje radikalnosti povečini ostajal ločen od dejanske politične prakse. Tako se sodobni tokovi gejevskih in lezbičnih gibanj zaradi realnih učinkov subjektivnega občutenja stabilne identitete ter zahtev reprezentativnih demokracij po zastopanju enotnih kolektivov poslužujejo pragmatičnega esencializma v obliki prevladujočih identitetnih politik. Tovrstne politike prenašajo model integracijskih prizadevanj etničnih manjšin na raven gejevskih in lezbičnih skupnosti ter se tako neprestano gibljejo na tankem robu med progresivnimi težnjami po širših družbenih spremembah na eni strani in regresivno asimilacijo v večinsko družbo na drugi. Roman Kuhar pokaže na dominantnost identitetne politike tudi na primeru slovenskega gejevskega in lezbičnega aktivizma, vendar pri tem hkrati opozori na politično specifičnost, ki ga je slovensko gibanje imelo v svojem začetnem obdobju pred osamosvojitvijo. Asimilacijska faza, ki s svojimi zahtevami po dekriminizaciji in demedikalizaciji praviloma predstavlja začetno fazo gejevskih in lezbičnih gibanj, je bila v slovenskem kontekstu izpuščena, saj je do tovrstne normalizacije homoseksualnosti prišlo že pred pojavom organiziranega gibanja v letu 1984. Za izhodiščno točko so tako bile postavljene teme identitetnih politik (npr. partnerske pravice in prepoved diskriminacije), ki so svojo artikulacijo dobile znotraj queerovskega konteksta novih družbenih gibanj.

Metoda kategoriziranja pojmov, ki je bila v drugem poglavju knjige uporabljena pri razločevanju gejevskih in lezbičnih politik kot oblik intimnega državljanstva, se v tretjem poglavju ponovi v razpravi o splošnem konceptu državljanstva. Za izhodiščno točko avtorju služi kritika

univerzalističnega koncepta državljanstva, na katerem temeljijo obstoječe liberalne demokracije. Državljanstvu, ki po zgledu Marshallove delitve na civilne, politične in socialne pravice ne upošteva razlik v spolnih, seksualnih in drugih družbenih umeščenostih posameznikov, avtor zoperstavi bolj vključujoče modele različnih avtorjev. Vendar pa se »pozitivna diskriminacija« družbeno in politično šibkih skupnosti, ki jo v obliki podpiranja manjšinskih kulturnih izrazov skozi določevanje posebnih pravic ter finančnih pomoči vpeljuje diferenciran (Iris Young), multikulturnen (Will Kymlicka) in radikalni (Chantal Mouffe) model državljanstva, pogosto ni sposobna ločiti od svoje negativne plati izključevanja. Najuspešnejši poskus razrešitve problema politične zajezitve pluralnosti in njene združitve z liberalnim idealom individualne svobode Roman Kuhar vidi v statusnem modelu (Nancy Fraser), po katerem vključitev v določeno politično entiteto, ki zaradi institucionalizacije presega intimne oblike kolektivnih formacij, predstavlja pridobitev ekonomsko in simbolno določujočega statusa. Tako razumevanje državljanstva kot univerzalnega temelja enakosti, ki se uresničuje skozi dane možnosti participacije partikularnih intim, v sebi združuje in hkrati izboljšuje značilnosti predhodnih modelnih predlogov.

V *Intimnem državljanstvu* bralec ne najde preprostih zagovorov tistih vrst javnih politik, ki bi pri svojem upoštevanju identitetnih pripadnosti izhajale iz zahtev po državni instrumentalizaciji zasebnega, ampak je neprestano soočen s kompleksnostjo obravnavane problematike. To je morda najbolj vidno v četrtem poglavju, kjer avtor koncept intimnega državljanstva pretresa skozi dilemo, ki je v temelju vseh obravnavanih razprav v knjigi – dilemo o razmerju med javnim in zasebnim. Čeprav znanstvena artikulacija intimnega državljanstva izhaja iz feministične kritike liberalne delitve na javno in zasebno, obstajajo nasprotovanja podiranju mej med tema dvema sferama, ki ne podpirajo patriarhalnih zasnov liberalizma. Taizhajajo iz politične misli Hanne Arendt, saj politizacijo intimnih vprašanj vidijo kot način ukinjanja političnega prostora, kar je glavni vzrok družbenega izključevanja. Tudi na tem mestu se kot kompromisna rešitev s potencialno možnostjo dejanske realizacije na ravni institucionalne politike pojavi teorija Nancy Fraser, ki v javnem izkazovanju zasebnega vidi participatorno enakost, medtem ko je (ne)pravilnost temeljni kriterij za določevanje tega, katere vidike zasebnosti je treba politizirati. V predzadnjem poglavju se avtor postopoma oddalji od teoretske analize pojmov in se osredotoči na konkretno ponazoritev pravic seksualnega državljanstva, ki izhajajo iz aktualnih zahtev gejevskega in lezbičnega aktivizma. Prizadevanja za pravno ureditev področja zaščite pred homofobijo, javne reprezentacije homoseksualnosti in legalizacije istospolnih partnerstev razdeli po vzoru Richardsonove delitve na pravice prakse, pravice identitete in pravice, ki izhajajo iz partnerske zveze. Predvsem slednje, ki z izpostavljanjem homoseksualnih porok predstavljajo prevladujoči trend sodobnih gejevskih in lezbičnih politik, so vzrok trenj med identitetno in queerovsko politiko, med integracijo v heteronormativno družbo ter njeno kritiko, iz katerih avtor izpelje najbolj inovativen koncept celotne knjige – koncept problemske politike. Roman Kuhar rešitev, ki bi ukinjala pragmatični esencionalizem identitetnih politik in nerealistične zahteve geueerovske politike po preseganju identitet, vidi v osredotočenju gejevskih in lezbičnih politik na problem (npr. homofobija ali heteronormativnost). Ta presega identiteto kot ključno referenco, na katero se sklicujejo politične zahteve, in je hkrati skupen različnim identitetnim pripadnostim, ki se ne omejujejo zgolj na gejevske in lezbične skupnosti. S problemsko politiko bi intimno državljanstvo postalo sredstvo političnega izpostavljanja podrejanosti se razmerij moči, ki delujejo tako znotraj identitete kot tudi zunaj nje. Zasnovo te nove politike, kot trdi Kuhar, izhajajoč iz misli Plummerja, lahko najdemo v različnih intimnih zgodbah, ki pripovedujejo o želji po političnih potrditvah in vključitvah. Dajanje glasu zgodbam, ki v slovenski znanosti in politiki ostajajo preslišane, je zagotovo pomemben prispevek *Intimnega državljanstva*.